

Johann Valentin Mederi noodikogu uued jäljed

Peter Wollny

Tüüringist Meiningeni lähedalt Wasungenist pärit Johann Valentin Meder kuulub idapoolse Läänemere-ruumi muusikaloo väljapaistvate tegelaste hulka. Ta kuulub väheste 17. sajandi heliloojate hulka, keda meenutati austusega veel pikalt 18. sajandilgi. Mederi kompositsioonid ei levinud kunagi märkimisväärselt laialt, nii palju kui seda on võimalik täna öelda, ja on muusikaliste või arhiiviallikatena peamiselt dokumenteeritud vaid kolmes paigas. Tema teoste vähene tuntus tingis – võrreldes säilinud kompositsioonidega – ebaproportsionaalselt suuri kadusid, mis raskendavad tunduvalt tema kunstilise tähenduse lähemat määratlemist tänapäevases vaatenurgast. Eriti problemaatiliseks osutub Mederi hilise Riia-loomingu (1700. aastast alates) kaotsimine; sellest tervelt kaht aastakümnet hõlmavast loomeperioodist tunneme siiani kõigest Matteuse passiooni. Kokkuvõttes on Mederi biograafia ja tema loomingu kronoloogia suhtes niisiis palju lahtisi küsimusi.

Säilinud originaalkäsikirjade korpus on väike. Kui jätta kõrvale Matteuse passiooni¹ ja ooperi „Kindlameelne Argenia“² autograafilised partituurid, on iseseisvate häälepartiidenä säilinud kaksteist vokaalkontserti, neist kuus Dübeni kogus Uppsalas,³ neli Gdańskis⁴ ja kaks Berliinis,⁵ peale selle tabulatuuri kujul säilinud psalmikompositsioon, mis kuulub samuti Dübeni kogusse.⁶ Eriti suured on kaod instrumentaalse ansambli muusika vallas; siit tunneme üksnes kaht autograafiliste häälepartiidenä säilinud teost – *chaconne*’i C-duur⁷ ja programmilist sonaati pealkirjaga „Der polnische Pracher“ („Poola kerjus“).⁸ Neile 15 allikale võib vastu seada enam kui 120 kompositsioonist koosneva kogu, mille Mederi poeg Erhard Nicolaus andis novembris 1719 koos pealkirjade loendiga („Cathalogus 1719“) üle Riia linna raele, millest aga – kui jätta kõrvale vähesed kokkulangevused teiste kogudega – puudusid seni igasugused jäljed.

Artikkel käsitleb mõningaid märkimisväärsed uusi leide. Esiteks oli Uppsala ülikooli raamatukogus võimalik tuvastada kaks Mederi valmistatud koopiat teiste autorite teostest: Gotha kapellmeistri Georg Ludwig Agricola (1643–1676) tabulatuurkirjas kirjutatud psalmikompositsioon „Ich will schweigen und meinen Mund nicht auf tun“ („Ma olen vait ega ava oma suud“) ja Alessandro Melani viiehäälsel sonaadi häälepartiidi. Agricola teose (samuti nagu Johann Christoph Bachi *lamento* „Ach, dass ich Wassers gnug hätte“ / „Ah, et minu silmist voolaks küllalt pisaraid“) kopeeris Meder arvatavasti 1671. aastal Gothas töötades ja viis selle 1680. aastal kaasa Stockholmi, kuid Melani sonaadi kirjutas ta – paberi omaduste järgi otsustades – alles pärast 1687. aastat Gdańskis (Danzigis).

Teiseks suutsin välja selgitada, et Riia muusikadirektor Georg Michael Telemann (1748–1831) kasutas vanu noodilehti, et valmistada lisa- või alternatiivseid häälepartiisid oma vanaisalt päritud noodikogu jaoks. Ta vaatas vanad noodilehed läbi, otsides tühje lehekülgi ja täitmata noodisüsteeme, ning lõikas lehed vastavalt parajaks. Siinjuures on enamasti tegu Johann Valentin Mederi pärandi riismetega. Kokku võib siit leida rohkem kui 50 Mederi kompositsiooni katkeid, samuti Mederi omanduses olnud teiste heliloojate mõningate teoste omi. Mõned teosed saab tänu mitmele üksteist täiendavale häälefragmendile suhteliselt hästi rekonstrueerida, teised on võimalik tänu tekstimärkustele vähemasti identifitseerida mõne kirjega Mederi pärandiinventaris. Kokku on praegu võimalik oma kaksikümend

¹ D-B, Mus.ms.autogr. J. V. Meder 1.

² S-Sk, S 164.

³ S-Uu, VMHS 28:5 („Ach Herr, strafe mich nicht“, 1679), VMHS 28:6 („Gott, du bist derselbe mein König“), VMHS 28:7 („Gott, mein Herz ist bereit“), VMHS 28:8 („Jubilare Deo, omnis terra“), VMHS 28:9 („Wie murren denn die Leut“, 1684), VMHS 61:6 („Unser keiner lebet ihm selber“).

⁴ PL-GD, Ms. Joh. 191 („Ach Herr, mich armen Sünder“), Ms. Joh. 192 („Singet, lobsinget mit Herzen und Zungen“), Ms. Joh. 193 („Meine Seele seufzt und stöhnet“), Ms. Joh. 194 („Herzlich tut mich verlangen“).

⁵ D-B, Ms. Danzig 4038 („Wünschet Jerusalem Glück“, 1687; „Preise, Jerusalem, den Herrn“, 1688/1692).

⁶ S-Uu, VMHS 85:27 („In principio erat verbum“).

⁷ S-Uu, IMHS 56:6.

⁸ PL-GD, Ms. Joh. 190.

teost kahtlusetä või siis suure tõenäosusega samastada pealkirjadega 1719. aasta kataloogis („Catalogus 1719“), veel 35 ootavad tuvastamist (vt. lisa). Seega on siin tegemist – kuigi ahervareme kujul – Mederi käsikirjade suurima teadaoleva koguga.

Katked dokumenteerivad Mederi Gdański ja Riia loomingu eri aspekte, sealhulgas kolmeteistkümme tundmatut, arvatavalt Gdański Jaani kiriku jaoks loodud koraalitöötlust, mitut suurekoosseisulist ladinakeelset pühademuusikat ja „Taaveti ja Absaloni dialoogi“ („Dialogus von David und Absalon“). Ühe väriseva käega kirjutatud plokkflöödihääle puhul (vt. lisa, nr. 9) on ilmselt tegu katkega ühest neist suurtest leinamuusikatest, mida Meder mainis oma kolmandas kirjas Christoph Raupachile 14. juulil 1709 (Mattheson 1740 [1910]: 222). Selle kompositsiooni keskne osa, millest on teada vaid pealkiri „Lamento con Viole“, võib olla Matthesoni mainitud „Memento mori“ töötlus Johann Jakob Frobergeri klavessiinisüidist nr. XI.

Tõlkinud Anu Schaper